

²⁰ Орлов А. Г. Новые формы материального стимулирования труда работников науки / А. Г. Орлов // Советское государство и право. – 1974. – № 1. – С. 29.

²¹ Сафронов А. К. Материальное стимулирование изобретательства / А. К. Сафронов // Патенты и лицензии. – 2000. – № 12. – С. 53.

²² Торкановский Е. П. Проблемы правового регулирования изобретательства и рационализации в СССР. Автореф. дис. ... д-ра ю.н. / Е. П. Торкановский – Куйбышев, 1965. – 39 с. – С. 8.

Резюме

Розглянуті елементи складу суспільних відносин права на наукове відкриття; проаналізований зміст прав інтелектуальної власності та обґрунтований висновок про відсутність у авторів наукового відкриття будь-яких майнових прав і неможливість визначення цих прав предметом кримінально-правової охорони.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, криміналізація та декриміналізація, предмет кримінально-правової охорони, наукове відкриття.

Резюме

Рассмотрены элементы состава общественных отношений права на научное открытие; проанализировано содержание права интеллектуальной собственности и обоснован вывод об отсутствии у авторов научного открытия каких-либо имущественных прав и невозможность признания указанных прав предметом уголовно-правовой охраны

Ключевые слова: уголовная ответственность, криминализация и декриминализация, предмет уголовно-правовой охраны, научное открытие.

Summary

The elements of composition of public relations of right are considered on the scientific opening; maintenance of right of intellectual ownership is analysed and a conclusion about absence for the authors of the scientific opening of some property rights and impossibility of confession of the indicated rights the article of penal protective is grounded

Key words: criminal responsibility, criminalization and decriminalization, article of penal protective, scientific opening.

Отримано 29.10.2009

І. Л. БОРИСЕНКО

*Ігор Леонідович Борисенко, здобувач
Інституту економіки і права Черкаського
національного університету ім. Богдана
Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ГЛОБАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Важливим джерелом отримання і поширення інформації в сучасному суспільстві є глобальна мережа Інтернет. На сьогоднішній день існує цілий комплекс проблем, які викликані порушенням прав інтелектуальної власності у всесвітній мережі. Тому актуальним є визначення особливостей та способів захисту права інтелектуальної власності в Інтернеті, адже матеріали, що публікуються в мережі також є об'єктами права інтелектуальної власності.

На сьогоднішній день система захисту права інтелектуальної власності здійснюється за чинним законодавством України про інтелектуальну власність та за загальними засадами захисту прав. У світовій практиці захист права інтелектуальної власності прийня-

то поділяти на дві форми – юрисдикційна форма і неюрисдикційна¹. Юрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності здійснюється у судовому порядку, а також іншими уповноваженими на це державними органами. Сутність цього захисту полягає у тому, що суб'єкт права інтелектуальної власності, право якого порушене, звертається до належного державного органу за захистом, який у разі необхідності і надає такий захист.

Неюрисдикційна форма захисту прав охоплює дії громадян і організацій щодо захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів.

Неюрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності характеризується тим, що це позасудовий захист, який здійснюється особою, право якої порушене, самостійно, але в межах закону. Такі засоби захисту застосовуються досить рідко, проте право на самозахист є одним з найважливіших інститутів конституційно-правового статусу особи.

Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантія визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави². Одним із напрямків здійснення державою цього обов'язку є створення дієвого механізму захисту прав людини та інших суб'єктів цивільних правовідносин.

Сучасні реалії суспільного життя пов'язують ефективність механізму цивільно-правового захисту, перш за все, з його оперативністю. Одним з елементів механізму правового захисту, який надає можливість оперативного захисту, є право особи відновлювати порушені права й усувати перешкоди у їх здійсненні без звернення до юрисдикційних органів, що знаходило законодавче закріплення у найдавніших правових джерелах і у сучасному законодавстві різних держав.

Можливості самозахисту закріплювалися й у вітчизняному законодавстві як у дорадянський, так і радянський періоди, хоча термін «самозахист» не вживався. Інтерес до цього права підвищився у зв'язку з тим, що однією з новел Конституції України стала загальна норма щодо права на самостійний захист, за якою особа має право на захист своїх прав будь-якими засобами, які не заборонені законом. Отже, право на самозахист на рівні Основного закону було визнано самостійною та рівноцінною можливістю правового захисту, скористатися якою особа може на власний розсуд.

Це конституційне положення знайшло подальше впровадження у Цивільному кодексі, де загальним питанням самозахисту присвячена окрема стаття та вперше на законодавчому рівні право на самозахист було закріплено як правову категорію, чим було відкрито шлях для широкого її використання: у нормативних актах, у літературі, в рішеннях суду, у повсякденній правовій лексиці.

Для самозахисту права інтелектуальної власності як способу захисту цивільних прав характерним є те, що особа захищає свої права та інтереси своїми власними діями. Іншими словами, це – захист без звернення до суду або іншого органу, який здійснює захист цивільного права.

Самозахистом не визнається здійснення заходів щодо охорони свого майна, звернення до третіх осіб, які надають послуги із забезпечення схоронності майна чи безпеки особи. Самозахистом є лише перешкоджання будь-яким третім особам, які неправомірно посягають на цивільні права, заподіяння шкоди цивільним правам та інтересам інших осіб тощо.

Самозахист права інтелектуальної власності може мати місце з боку як фізичної, так і юридичної особи.

Самозахист допускається за таких умов:

а) має місце порушення права інтелектуальної власності або небезпека його порушення;

б) існує необхідність припинення (попередження) порушення власними силами;

в) заходи самозахисту адекватні ступеню небезпеки правопорушення, тобто заподіяння шкоди порушнику чи іншій особі має бути санкціонованими законом, не виходити за межі дозволеного.

Зважаючи на можливість заподіяння шкоди цивільним правам інших осіб при застосуванні самозахисту (заподіяння шкоди майну, немайновим благам), він допускається при дотриманні таких умов:

а) заподіяна шкода має бути менш значною;

б) реальна небезпека, яка загрожувала цивільним правам особи за таких обставин, не могла бути усунена іншими засобами³. Застосування цього способу у вказаних межах звільняє від відповідальності за шкоду, заподіяну третій особі, яка порушила або порушує права та інтереси того, хто захищається.

Із способів, передбачених для судового захисту, самозахист права інтелектуальної власності може відбуватися лише такими, як:

1) припинення дії, яка порушує право;

2) відновлення становища, яке існувало до порушення;

3) зміна правовідносин;

4) припинення правовідносин;

5) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Інші способи передбачають необхідність винесення рішення юрисдикційним органом.

Дії того, хто захищається, мають бути спрямовані виключно на припинення порушення його права та інтересу. Якщо мета досягнута, то подальші дії не можуть визнаватися самозахистом. Факти перевищення меж самозахисту встановлюються юрисдикційними органами.

Проте, слід відзначити той факт, що на практиці самозахист права інтелектуальної власності в глобальній мережі Інтернет не може проходити так чітко і визначено, як це передбачено законодавством України. Ця проблема викликана безпосередньо самою природою глобальної мережі, про що говорилося в попередніх розділах дослідження. Як і дії може здійснити особа для захисту свого порушеного права в Інтернеті.

Найбільш ефективним і простим засобом захисту, скажімо, авторського права в мережі є використання знаку охорони авторського права (знак копірайту), який складається з трьох елементів знаку ©, найменування (ім'я) правоволодільца, рік першого випуску.

Юридичні дії автора повинні бути наступними: автор або правоволоділець особисто й самостійно запускає процедуру установки знаку копірайту, заповнює форми реквізитів копірайту, підписує авторський електронний документ електронно-цифровим підписом і бажано, щоб він особисто відправляв для розміщення електронні авторські документи на хост-сервер Інтернету.

Можливість індивідуалізувати себе, інших осіб, певні товари й послуги завжди була важливою для людини. Значення засобів індивідуалізації багаторазово зростає в Інтернеті, оскільки ймовірність того, що хтось випадково помітить новий веб-сайт, вкрай невелика. Необхідно, насамперед, залучити до нього увагу, виділити серед величезної маси інформації, розміщеної в глобальній мережі. В. О. Калятін вважає, що перед власником веб-сайту в сфері індивідуалізації можуть ставитися наступні завдання:

– первинне залучення уваги користувачів;

– зміцнення репутації;

– розширення сфери активності;

– заподіяння шкоди іншій особі⁴.

Сьогодні в ст. 15 Закону України «Про охорону прав на товарні знаки та послуги» від 15 грудня 1993 р. прямо передбачене використання знаків у мережі, у тому числі в доменних іменах⁵. Із цього формулювання зрозуміло, що продаж товарів або надання послуг через веб-сайт із вказівкою на певний товарний знак, реклама товарів будуть безумовно визнані використанням товарного знаку. Існують також особливі форми використання товарних знаків у мережі Інтернет, наприклад, включення їх у розділ опису веб-сайту у вигляді метатегу.

Більшість дослідників рекомендують використовувати технічні засоби захисту авторського права в Інтернеті. Серед них можна виділити такі:

а) саморуйнування документа при несанкціонованому копіюванні;

б) криптографічні конверти;

- в) подання твору з обмеженою функціональністю;
- г) використання кодових слів та ін.⁶

Одним із засобів забезпечення інформаційної безпеки можна також виділити міжмережевий екран. Екран виконує свої функції, контролюючи всі інформаційні потоки між внутрішньою інформаційною системою та зовнішнім інформаційним простором як «інформаційна мембрана». Тобто екран можна уявити собі як набір фільтрів, що аналізує інформацію, яка через нього проходить, на основі певних алгоритмів, які вирішують чи блокувати інформацію, чи її пересилати. Крім цього, така система може виконувати реєстрацію подій, пов'язаних з процесом розмежування доступу, зокрема фіксувати всі «незаконні» спроби доступу до інформації та сигналізувати про ситуації, які потребують негайної реакції.

У багатьох організаціях обмін даними з Інтернет централізовано контролюється брандмауером, які суміщені з маршрутизаторами. Не зважаючи на це, через непрофесіоналізм адміністраторів, приблизно 30% зломів систем відбувається після встановлення захисних систем. При цьому складається помилкове враження захищеності. Останнім часом використовуються персональні брандмауери, які дають можливість здійснювати контроль за даними, які передаються в мережу. При роботі з брандмауерами необхідно перш за все заблокувати всі порти комп'ютера і після цього відкрити тільки ті, які справді необхідні для роботи. Потрібно також активізувати протоколювання сигналів тривоги.

Також для захисту авторських прав у мережі можна запропонувати апаратні засоби захисту, коли користувач задля копіювання інформації повинен придбати певний пристрій; виконувати програми, які завантажуються під час роботи з інформацією в мережі після сплати певної суми користувачем і стираються після закінчення сеансу; технології цифрового підпису тощо.

Підводячи підсумки слід відзначити, що неюрисдикційний спосіб захисту права інтелектуальної власності характеризується тим, що це позасудовий захист, який здійснюється особою, право якої порушене, самостійно, але в межах закону. Такі засоби захисту застосовуються досить рідко, проте право на самозахист є одним з найважливіших інститутів конституційно-правового статусу особи.

Технічні засоби захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, як неюрисдикційна форма захисту, у галузі інформаційних технологій, дістала найбільшого поширення. Пояснюється це тим, що тільки вони здатні забезпечити протидію в момент порушення, на відміну від юрисдикційної форми захисту, де санкції не співпадають у часі з моментом порушення авторських прав.

Технічні засоби захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, незважаючи на їхню численність, не можуть гарантувати надійність, оскільки будь-який захист може бути усунутий іншими технічними засобами.

---

¹ Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненка, В. О. Жарова. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – С. 81.

² Коментар до Конституції України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради, 2004. – С. 32.

³ Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2003 – С. 23.

⁴ *Калятин В. О.* Правовые вопросы организации сети Интернет // Юридический мир. – 2001. – № 3. – С. 22.

⁵ Закон України «Про охорону прав на товарні знаки та послуги» від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7.

⁶ *Мамон З.* Захист авторських прав у мережі Інтернет // Юридичний вісник України. – 2007. – № 7. – С. 7

Резюме

У статті робиться аналіз самозахиту прав інтелектуальної власності у глобальній мережі Інтернет. Дається характеристика поняття самозахисту і свободи його реалізації, враховуючи особливості

всесвітньої Мережі. Також у статті даються рекомендації про застосування технічних способів захисту прав інтелектуальної власності щодо реалізації авторських прав в Інтернеті.

Ключові слова: інтелектуальна власність, Інтернет, авторське право, самозахист, технічний захист.

Резюме

В статье проводится анализ самозащиты прав интеллектуальной собственности в глобальной сети Интернет. Дается характеристика понятия самозащиты и способы ее реализации, учитывая особенности всемирной Сетки. Также в статье даются рекомендации о применении технических способов защиты прав интеллектуальной собственности при реализации авторских прав в Интернете.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, Интернет, авторское право, самозащита, техническая защита.

Summary

The article is devoted to analysis the self-protection of intellectual property rights in the global network. The author describes the definition of self-protection as well as mechanisms of its implementation taking into consideration the peculiarities of Internet in whole. The article is also elucidated the recommendations regarding the application of methods of intellectual property rights protection when using author's rights in the Internet.

Key words: intellectual property, Internet, intellectual property rights, self-defence, technical security.

Отримано 12.01.2010